

De Integrale Nota Biotechnologie van de Ministeries van LNV, VWS, OC&W, EZ en VROM van najaar 2000.

Naar aanleiding van bovengenoemde Nota heeft de Raad voor dierenaangelegenheden het volgende overwogen.

De Raad is zich er van bewust dat de Nota een veel breder beleidsterrein bestrijkt dan dat waarover de Raad gewoonlijk overlegt. De ontwikkelingen op het terrein van de plantaardige biotechnologie zijn zelfs verder gevorderd en omvangrijker dan die op het terrein van de biotechnologie waarbij dieren zijn betrokken. Toch meent de Raad enkele algemene opmerkingen over de Nota te moeten maken.

Nieuwe technologieën worden in de samenleving met wantrouwen tegemoet getreden. De voorstanders zullen proberen maatschappelijk draagvlak voor de nieuwe technologie te creëren door te wijzen op de grote kansen die de technologie biedt. De tegenstanders zullen daarentegen de risico's benadrukken die met de nieuwe technologie samenhangen. Uiteindelijk zal de samenleving de afweging moeten maken tussen de kansen en de risico's, tussen het nut en de bedreigingen van de nieuwe technologie. Om een gefundeerde afweging te kunnen maken is kennis van zaken nodig; kennis die het mogelijk maakt een inschatting te maken, zowel van de kansen als van de risico's. Helaas moet geconstateerd worden dat op het terrein van de biotechnologie deze kennis veelal ontbreekt, met name bij de burger die met de afweging geconfronteerd wordt. Voor een belangrijk deel ontbreekt deze kennis echter ook bij de ontwikkelaars van de nieuwe technologie, bij de bestrijders daarvan en bij de beleidsmakers, die de kaders voor de nieuwe technologie moeten vaststellen. Dit gebrek aan kennis om tot een gefundeerde menings- en besluitvorming te komen, wordt nu opgevuld door het organiseren van een publiek debat, een vaker ingeroepen panacee, dat echter zelden tot uitkomsten leidt, waarop verantwoorde besluitvorming kon worden gebaseerd. Het kabinet heeft met de vaststelling van de Nota dan ook niet gewacht op de uitkomsten van dit maatschappelijke debat.

Gezien het geconstateerde gebrek aan kennis, mist de Raad in de Nota een aanbeveling om in de toekomst te investeren in kennis, educatie, voorlichting en opleiding, teneinde de burger in staat te stellen genoemde afweging zelf te maken en om ervoor te zorgen dat de bestaande kloof tussen de snelle technologische ontwikkelingen en het maatschappelijk draagvlak daarvoor niet groter wordt.

De Raad mist in de Nota ook een duidelijke uiteenzetting van het kabinet hoe het zelf de kansen en de risico's van de biotechnologie heeft afgewogen. Uit de Nota blijkt dat het kabinet, na een periode van aarzeling omtrent de risico's van de biotechnologie, thans een behoorlijke ruimte laat voor de kansen die de biotechnologie biedt. Onduidelijk blijft echter wat tot deze wijziging van inzicht heeft geleid.

Dat het kabinet tegelijkertijd pleit voor optimale waarborgen voor de veiligheid, voor transparantie van de besluitvorming, voor keuzevrijheid voor de burger en voor ethische aanvaardbaarheid stemt tot tevredenheid, al kan niet geheel de indruk worden vermeden dat het kabinet vooralsnog probeert iedereen tevreden te stellen met doelstellingen, die mogelijk niet altijd verenigbaar zijn.

Verder valt op dat de Nota zich sterk richt op startende ondernemingen en op het stimuleren van allerlei nieuw onderzoek. Daarnaast had best vermeld mogen worden dat in sommige Nederlandse bedrijven al ruim twintig jaar biotechnologische technieken met succes worden toegepast, onder andere in de wasmiddelen- en de geneesmiddelenindustrie. Dergelijke toepassingen hebben maatschappelijk nauwelijks weerstand opgeroepen. Integendeel, patiënten hebben baat gehad bij de vindingen van de medische biotechnologie, terwijl uit opinieonderzoeken blijkt dat de Nederlandse bevolking in meerderheid dit soort toepassingen aanvaardt en toejuicht.

De biotechnologie kwam onder het grote publiek pas echt in opspraak, toen zij haar intrede deed op het gebied van de voedingsmiddelen. Aangewakkerd door andere missers en gevaren op het gebied van de voedselveiligheid, was hier voor de tegenstanders eindelijk de gelegenheid om het publiek duidelijk te maken dat er risico's van onbekende omvang waren. De Raad acht het dan ook volkomen verantwoord dat het publieke debat (hopelijk gepaard gaande met een grote hoeveelheid voorlichting) zich speciaal op deze toepassing van de biotechnologie richt.

In de Nota wordt veelvuldig gesteld dat de economische belangen erg groot zijn. Daarbij wordt echter niet duidelijk om wiens economische belangen het gaat. Economische voordelen voor een producent zijn geen voordelen voor een consument, als deze daardoor een verhoogd risico loopt. In dit verband wordt vaak betoogd, dat biotechnologische toepassingen die uitsluitend dienen ter verhoging van de dierlijke productie of ter facilitering van de intensieve veehouderij bij voorbaat moeten worden uitgesloten. In de Raad wordt daar iets genuanceerder over gedacht. Wanneer door de inzet van biotechnologie een verbetering van de diergezondheid of het dierenwelzijn in de intensieve veehouderij zou kunnen worden bewerkstelligd, die economisch haalbaar is, dan moet dat eveneens in de afweging betrokken kunnen worden, ook als dat geen verbetering van het dierlijke product met zich meebrengt. Bovendien maakt het voor de acceptatie van een productie-verhogende biotechnologische toepassing nogal wat verschil of men deze wil gebruiken in de hoogproductieve westerse veehouderij of in de vaak marginale productie in minder ontwikkelde gebieden. Steeds opnieuw moet de afweging gemaakt worden tussen nut en risico, in relatie tot de omstandigheden waaronder de betreffende biotechnologische toepassing gebruikt zal gaan worden.

Meer specifiek wil de Raad aandacht vragen voor de consequenties van de medische biotechnologie voor het proefdiergebruik. De verwachting is dat het, door verdere verfijning van onze kennis van de medische genetica, mogelijk zal worden om geneesmiddelen te ontwikkelen die "op maat" toegesneden zijn op bepaalde specifieke, soms bijna individuele, aandoeningen. Deze "weesgeneesmiddelen" (orphan drugs) zijn soms wereldwijd maar voor enkele duizenden mensen toepasbaar. Voor de toelating van nieuwe geneesmiddelen gelden echter strenge regels voor het testen van de veiligheid, de effectiviteit en de toxiciteit. Bij veel van deze testen zijn proefdieren betrokken. Als voor de weesgeneesmiddelen dezelfde hoeveelheid testen moet worden doorlopen als voor gangbaarder geneesmiddelen, zal het

proefdiergebruik dus sterk toenemen. Indien een sterke vermeerdering van het aantal proefdieren voor deze testen niet wenselijk wordt geacht, moet voor dit soort geneesmiddelen een minder rigoureuze, of misschien zelfs een heel ander toetsingskader worden ontwikkeld.

Een apart probleem van de biotechnologie binnen de voedselproductie betreft de etikettering. Naar de mening van de Raad kan de informatie op het etiket niet de veiligheid van het product betreffen, want alle producten zijn immers veilig bevonden naar de huidige stand van de wetenschap; anders mochten ze helemaal niet in de winkel worden aangeboden. De controle op de veiligheid en de garantie dienaangaande gaan net zo ver als die bij gangbare producten. Doel van de etikettering is dus uitsluitend de keuzevrijheid van de consument. Het feit dat mensen op basis van maatschappelijke overtuigingen bijvoorbeeld geen producten willen eten van dieren die gevoed zijn met genetisch veranderd voedsel, is een keuze die gerespecteerd moet worden. In de discussie rond de etikettering dienen deze twee aspecten – veiligheid en keuzevrijheid van de consument – echter duidelijker dan tot nu toe gebeurt uit elkaar gehouden te worden.

Vervolgens dient zich de vraag aan wat op het etiket vermeld moet worden betreffende het gebruik of de aanwezigheid van genetisch veranderde organismen (GGO's). De betreffende informatie kan vrijwel eindeloos worden uitgebreid. In de industrie worden bijvoorbeeld veel genetisch gemodificeerde proceshulpstoffen gebruikt. Dieren kunnen gevoerd zijn met GGO's, zonder dat dat in hun producten aanwijsbaar is. Veel stoffen die door GGO's gemaakt zijn, zijn niet aantoonbaar. Daarnaast speelt de discussie of een drempelwaarde moet worden gehanteerd. Naar de mening van de Raad zal de etikettering simpel moeten worden gehouden om effectief te kunnen zijn. De Raad stelt derhalve voor in de etikettering uit te gaan van een systeem met drie categorieën:

- a. De keten is vrij van GGO's. Er zijn bij de productie van het voedingsmiddel geen hulpstoffen, diergeneesmiddelen, diervoeders of andere producten afkomstig van GGO's gebruikt. Het Ministerie wil hiervoor de term "gentech-vrij" gebruiken.
- b. In de keten zijn (mogelijk) wel GGO's gebruikt, maar deze zijn niet aantoonbaar in het product.
- c. Er zitten GGO's of delen daarvan in het product.

De Dierenbescherming wijst er op dat de bovengenoemde veiligheid van voedselproducten met GGO's slechts een veronderstelde veiligheid is, omdat in een later stadium kan blijken dat zich toch risico's hebben voorgedaan, die op dit moment nog niet bekend zijn. Zij herinnert er tevens aan dat besloten is tot een "nee tenzij"-beleid en dat dus eerst de fundamentele vragen aan de orde gesteld moeten worden of wij wel genetisch gemodificeerd voedsel willen, of voldoende naar alternatieven is gezocht en of wij de consument wel met dit keuzeprobleem mogen belasten.

Den Haag, 26 juni 2001